

MAVZU: FUQAROLIK JAMIYATI

Reja:

1. Fuqarolik jamiyati tushunchasi va uning belgilari
 2. Fuqarolik jamiyati institutlari
 3. Oila, bolalar va yoshlar hamda ularning huquqlari
 4. Ommaviy axborot vositalari
 5. Ochiqlik va shaffoflik
 6. Fuqarolik jamiyati institutlarining davlat boshqaruvidagi o'ri
-

Fuqarolik jamiyati tushunchasi va uning belgilari

Fuqarolik jamiyati — davlatdan mustaqil bo'lib, jamiyat taraqqiyotiga faol hissa qo'shuvchi fuqarolar, jamoat tashkilotlari va turli ijtimoiy guruhlar faoliyati yig'indisidir. Bunday jamiyatda odamlar o'z fikrini erkin bildira oladi, jamoat ishlarida ishtirok etadi va davlat faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini o'rnatadi.

Fuqarolik jamiyatining asosiy maqsadi inson huquq va erkinliklarini himoya qilish, jamiyatda adolat va tenglikni ta'minlash hamda fuqarolarning faol ijtimoiy hayot kechirishiga sharoit yaratishdan iborat.

Fuqarolik jamiyatining asosiy belgilari quyidagilardir:

- inson huquq va erkinliklarining ustuvorligi;
- fuqarolarning jamiyat hayotida faol ishtirok etishi;
- jamoat tashkilotlari va nodavlat institutlarning mavjudligi;
- so'z va fikr erkinligi;
- ochiqlik va shaffoflik;
- qonun ustuvorligi.

Fuqarolik jamiyati rivojlangan davlatlarda fuqarolar o'z huquq va manfaatlarini faol himoya qiladi hamda jamiyat taraqqiyotida muhim rol o'ynaydi.

Fuqarolik jamiyati institutlari

Fuqarolik jamiyati institutlari — fuqarolarning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy manfaatlarini ifodalovchi hamda himoya qiluvchi tashkilot va tuzilmalardir. Ular davlatdan mustaqil bo'lib, jamiyat hayotida muhim o'rin tutadi.

Fuqarolik jamiyati institutlariga quyidagilar kiradi:

- oila;

- nodavlat notijorat tashkilotlari;
- jamoat birlashmalari;
- ommaviy axborot vositalari;
- kasaba uyushmalari;
- turli jamg'armalar va ijtimoiy tashkilotlar.

Bu institutlar jamiyatdagi muammolarni hal etish, fuqarolarning manfaatlarini himoya qilish hamda davlat bilan jamiyat o'rtasidagi aloqani mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi.

Oila, bolalar, yoshlar va ularning huquqlari

Oila jamiyatning eng muhim va asosiy bo'g'ini hisoblanadi. Har bir inson avvalo oilada tarbiya oladi, hayotiy qadriyatlarni o'rganadi va jamiyatga moslashadi.

Bolalar va yoshlar jamiyat kelajagidir. Shu sababli ularning huquq va manfaatlarini himoya qilish davlat hamda jamiyatning muhim vazifalaridan biridir.

Bolalar va yoshlarning asosiy huquqlariga quyidagilar kiradi:

- yashash va sog'lom rivojlanish huquqi;
- ta'lim olish huquqi;
- dam olish va bo'sh vaqtini mazmunli o'tkazish huquqi;
- o'z fikrini erkin ifoda etish huquqi;
- zo'ravonlik va kamsitishdan himoyalangan huquqi.

Davlat bolalar va yoshlarning huquqlarini himoya qilish, ularning har tomonlama rivojlanishi uchun zarur sharoitlarni yaratishga alohida e'tibor qaratadi.

Ommaviy axborot vositalari

Ommaviy axborot vositalari (OAV) — bu keng jamoatchilikka axborotni muntazam ravishda yetkazish, tarqatish va ommaga ma'lumot berish uchun mo'ljallangan vositalar hamda platformalar majmui bo'lib, ular orqali yangiliklar, tahliliy materiallar, rasmiy xabarlar, ta'limiy, madaniy va boshqa turdagi axborotlar ommaga yetkaziladi.

Ommaviy axborot vositalariga odatda quyidagilar kiradi:

- bosma nashrlar (gazeta, jurnal, byulleten va boshqalar);
- televideniye;
- radioeshittirish;
- axborot agentliklari;
- internet nashrlari va elektron axborot platformalari.

Ommaviy axborot vositalari jamiyatdagi muammolarni yoritish, davlat organlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini o'rnatish hamda fuqarolarning o'z fikrini erkin ifoda etishiga imkon

yaratadi. Shu bois ommaviy axborot vositalarining erkinligi fuqarolik jamiyatining muhim belgilaridan biri sanaladi.

Ochiqlik va shaffoflik

Ochiqlik — davlat organlari, tashkilotlar va mansabdor shaxslar faoliyati to‘g‘risidagi axborotning jamiyat uchun erkin va to‘siqsiz ravishda taqdim etilishi, fuqarolarning mazkur ma’lumotlar bilan tanishish va ulardan foydalanish imkoniyati ta’minlanishini anglatadi.

Shaffoflik — davlat organlari va tashkilotlar faoliyatida qaror qabul qilish, boshqaruv va xizmat ko‘rsatish jarayonlarining tushunarli, kuzatilishi mumkin va tekshirish uchun ochiq tarzda tashkil etilishi hamda manfaatdor shaxslarga ularning mazmuni va asoslari haqida aniq axborot berilishini anglatadi.

Ochiqlik va shaffoflik — davlat organlari hamda tashkilotlari faoliyatining fuqarolar uchun ochiq va tushunarli bo‘lishini anglatadi. Fuqarolar davlat qarorlari qay tartibda qabul qilinayotgani va davlat mablag‘lari qanday sarflanayotgani haqida ma’lumot olish huquqiga egadir.

Ochiqlik va shaffoflik quyidagi natijalarga erishishga yordam beradi:

- fuqarolarning davlat boshqaruviga bo‘lgan ishonchini oshiradi;
- korrupsiya va noqonuniy xatti-harakatlarning oldini oladi;
- davlat boshqaruvining samaradorligini yuksaltiradi.

Shuning uchun zamonaviy jamiyatlarda davlat organlari faoliyatida ochiqlik va shaffoflik muhim tamoyil hisoblanadi.

Fuqarolik jamiyati institutlarining davlat boshqaruvidagi o‘rni

Nodavlat notijorat tashkilotlari, ommaviy birlashmalar, mustaqil ommaviy axborot vositalari, fuqarolar yig‘inlari va boshqa jamoatchilik tuzilmalarining davlat organlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini amalga oshirish, aholining manfaatlarini ifodalash, qarorlar qabul qilish jarayonida ishtirok etish hamda davlat va jamiyat o‘rtasida samarali muloqotni ta’minlashdagi ahamiyatini anglatadi. Ular fuqarolar fikrini ifodalaydi, jamiyatdagi muammolarni ko‘tarib chiqadi va davlat organlari bilan hamkorlik qiladi.

Fuqarolik jamiyati institutlari quyidagi vazifalarni bajaradi:

- fuqarolarning manfaatlarini himoya qilish;
- jamoatchilik nazoratini amalga oshirish;
- jamiyatdagi muammolarni aniqlash va ularni hal etish bo‘yicha takliflar kiritish;
- davlat va jamiyat o‘rtasidagi aloqalarni mustahkamlash.

Agar fuqarolik jamiyati institutlari faol bo‘lsa, davlat boshqaruvi yanada samarali va adolatli bo‘ladi. Chunki fuqarolar jamiyat hayotida faol ishtirok etib, mamlakat taraqqiyotiga o‘z hissalarini qo‘shadilar.

KEYS-SAVOLLAR

1-keys. Fuqarolik jamiyati tushunchasi va uning belgilari

Vaziyat:

Mahallalarning birida yangi bolalar sport maydonchasi qurish rejalashtirildi. Qurilish uchun mahalliy byudjetdan mablag' ajratildi va loyiha yuzasidan fuqarolar bilan muhokama o'tkazilishi belgilangan edi.

Biroq amalda loyiha bo'yicha qaror tor doiradagi shaxslar tomonidan qabul qilindi. Mahalla aholisi, ayniqsa, yoshlar va ota-onalar loyihaning joylashuvi hamda sifati bo'yicha o'z fikrlarini bildirish imkoniyatiga ega bo'lmadi. Qurilish yakunlangach, maydoncha noto'g'ri joyda qurilgani va undan foydalanish noqulay ekani ma'lum bo'ldi.

Natijada fuqarolar o'z manfaatlarining inobatga olinmaganini his qildi.

Savollar:

1. Fuqarolik jamiyati tushunchasi bu vaziyatda qanday namoyon bo'lishi kerak edi?
2. Uning qaysi belgilari buzilgan deb hisoblash mumkin?
3. Nega fuqarolarning qaror qabul qilish jarayonida ishtiroki muhim?
4. Bu holatda fuqarolarning sustligi yoki jarayondan chetda qolishi qanday oqibatlarga olib keldi?
5. Agar fuqarolar faol bo'lganida, natija qanday bo'lishi mumkin edi?
6. Bu vaziyatni boshqaruvdagi yopiq tizim bilan bog'lash mumkinmi? Nima uchun?

2-keys. Fuqarolik jamiyati institutlari

Vaziyat:

Shaharda ekologik muammo yuzaga keldi: daryo bo'yida chiqindilar to'planib, atrof-muhitga zarar yetkaza boshladi. Mahalliy aholi bu holatni bir necha bor ko'targaniga qaramay, tegishli tashkilotlar tezkor chora ko'rmadi.

Shundan so'ng bir guruh yoshlar tashabbus ko'rsatib, jamoatchilik aksiyasini tashkil etdi, ijtimoiy tarmoqlarda muammoni yoritdi va nodavlat tashkilot bilan hamkorlikda rasmiy murojaat yubordi. Natijada masala jamoatchilik e'tiboriga tushdi va muammo bosqichma-bosqich hal etila boshlandi.

Savollar:

1. Bu vaziyatda fuqarolik jamiyati institutlari qanday rol o'ynadi?
2. Nega davlat organlaridan tashqari fuqarolar tashabbusi ham muhim?
3. Nodavlat tashkilotlar va jamoatchilik faolligi qanday natija berdi?
4. Agar bu tashabbus bo'lmaganida, vaziyat qanday davom etishi mumkin edi?
5. Fuqarolik jamiyati institutlari davlat boshqaruvini qanday to'ldiradi?

6. Bu holatda yoshlarning ishtirokini qanday baholash mumkin?

3-keys. Oila, bolalar va yoshlar huquqlari

Vaziyat:

Umumta'lim maktabida tahsil olayotgan o'quvchilardan biri oilaviy sharoiti sababli darslarga muntazam qatnasha olmay qoldi. Uning ota-onasi uy-ro'zg'or ishlari, kichik farzandlarga qarash va boshqa oilaviy yumushlarni bajarishda farzandining yordamiga ehtiyoj borligini aytib, uning maktabga borishini ikkinchi darajali masala sifatida ko'ra boshladi.

Dastlab o'quvchi ayrim darslarga kechikib kelgan yoki vaqti-vaqti bilan dars qoldirgan bo'lsa, keyinchalik bu holat muntazam tus oldi. U haftaning bir necha kunida maktabga kelmay qo'ydi, uyga berilgan topshiriqlarni bajara olmadi hamda nazorat ishlarida ishtirok etish imkoniyatidan mahrum bo'ldi.

Sinf rahbari va maktab ma'muriyati o'quvchining darslarga qatnashmayotgani haqida xabardor bo'lsa-da, vaziyatni chuqur o'rganish, ota-onasi bilan profilaktik suhbat o'tkazish, tegishli mas'ul tashkilotlarga xabar berish yoki o'quvchining ta'lim jarayoniga qaytishini ta'minlash bo'yicha yetarli choralar ko'rmadi.

Natijada o'quvchi asosiy fanlar bo'yicha bilimlarni o'z vaqtida o'zlashtira olmadi, sinfdoshlari bilan bilim darajasi o'rtasida tafovut yuzaga keldi. Vaqt o'tishi bilan u dars jarayonidan uzilib qoldi, o'qishga bo'lgan qiziqishi pasaydi va teng sharoitda ta'lim olish imkoniyatidan cheklana boshladi.

Savollar:

1. Bu vaziyatda qaysi huquq buzilgan?
2. Bolaning ta'lim olish huquqi nimani anglatadi?
3. Oila va davlat bu huquqni ta'minlashda qanday rol o'ynaydi?
4. Maktab ma'muriyatining harakatsizligi qanday baholanadi?
5. Agar bunday holatlar ko'paysa, jamiyatda qanday muammolar yuzaga kelishi mumkin?
6. Bu vaziyatning oldini olish uchun qanday choralar ko'rish zarur?

4-keys. Ommaviy axborot vositalari

Vaziyat:

Mahalliy internet nashrlaridan biri shahar hududidagi umumta'lim maktablaridan biri faoliyati haqida tanqidiy mazmundagi maqola e'lon qildi. Mazkur materialda maktabda ta'lim sifati pastligi, ichki tartib buzilgani va ayrim noqonuniy holatlar mavjudligi haqida ma'lumotlar berildi. Biroq maqolada keltirilgan ayrim holatlar tegishli manbalar orqali tasdiqlanmagan, ayrim faktlar esa to'liq o'rganilmasdan yoki kontekstdan uzib talqin qilingan edi.

Xabar qisqa vaqt ichida ijtimoiy tarmoqlar va messenjerlar orqali keng tarqalib, ko'plab ota-onalar va jamoatchilik vakillari tomonidan muhokama qilina boshlandi. Natijada ota-onalar orasida

maktab faoliyati haqida salbiy va noto'g'ri tasavvur shakllandi, ayrim ota-onalar farzandlarini ushbu maktabda o'qitish masalasini qayta ko'rib chiqishni boshladi.

Maktab ma'muriyati tomonidan holat yuzasidan izoh berilgach va tegishli ma'lumotlar taqdim etilgach, e'lon qilingan xabardagi ko'plab ma'lumotlar yetarli darajada tekshirilmagani, ayrim dalillar noto'g'ri yoki buzib ko'rsatilgani aniqlandi. Keyinchalik ma'lum bo'lishicha, maqola voqealarni to'liq o'rganmasdan, bir tomonlama ma'lumotlar asosida va shoshma-shosharlik bilan tayyorlanib e'lon qilingan.

Mazkur holat natijasida maktabning jamoatchilik oldidagi obro'-e'tiboriga putur yetdi hamda tekshirilmagan axborotni tarqatish oqibatlarini yuzasidan muhokamalar yuzaga keldi.

Savollar:

1. Ommaviy axborot vositalarining asosiy vazifasi nimadan iborat?
2. Nega axborotni tekshirmasdan tarqatish xavfli?
3. Bu holatda kimlarga zarar yetdi?
4. Axborotning ishonchliligi nima uchun muhim?
5. Bu vaziyatni axborot orqali manipulyatsiya deb baholash mumkinmi? Nima uchun?
6. OAV o'z faoliyatida qanday mas'uliyatga amal qilishi kerak?

5-keys. Ochiqlik va shaffoflik

Vaziyat:

Shahar hududidagi umumta'lim maktablaridan birida bino va infratuzilmani yaxshilash maqsadida ta'mirlash ishlari uchun byudjet mablag'lari ajratildi. Mazkur mablag'lar hisobidan sinfxonalarni ta'mirlash, sport maydonchasini yangilash, sanitariya-gigiyena sharoitlarini yaxshilash va boshqa qurilish-ta'mirlash ishlari amalga oshirilishi rejalashtirilgan edi.

Ta'mirlash jarayonlari boshlanganidan so'ng ota-onalar va jamoatchilik vakillari ajratilgan mablag' miqdori, bajarilayotgan ishlar hajmi, pudratchi tashkilot hamda xarajatlar tarkibi haqida ma'lumot olishga qiziqish bildirdi. Ayrim ota-onalar bu masalada maktab ma'muriyatiga rasmiy va norasmiy tarzda murojaat qilib, mablag'larning sarflanishi yuzasidan tushuntirish so'radi.

Biroq maktab rahbariyati mazkur ma'lumotlarni taqdim etishdan bosh tortib, bu jarayonlarni "ichki xizmat masalasi" sifatida baholadi hamda xarajatlar va moliyaviy hujjatlar bilan tanishtirishni rad etdi. Natijada ota-onalar ta'mirlash ishlari sifati, ularning haqiqiy qiymati va ajratilgan mablag'larning maqsadli sarflanishi yuzasidan aniq tasavvurga ega bo'la olmadi.

Mazkur vaziyat ota-onalar va jamoatchilik orasida turli savollar va shubhalarni yuzaga keltirdi. Xususan, ajratilgan mablag'lar to'liq va maqsadli ishlatilganmi, xaridlar bozor narxlariga mos amalga oshirilganmi, ta'mirlash hajmi hujjatlardagi ko'rsatkichlarga mos keladimi degan taxminlar tarqala boshladi. Bu esa maktab ma'muriyatining faoliyati yuzasidan ishonch pasayishiga sabab bo'ldi.

Savollar:

1. Ochiqlik va shaffoflik nima degani?
2. Nega jamoatchilik mablag'lari to'g'risidagi axborot ochiq bo'lishi kerak?
3. Ma'lumotni yashirish qanday gumonlarga sabab bo'ladi?
4. Bu holat korrupsiya xavfini oshiradimi? Nima uchun?
5. Agar barcha jarayonlar ochiq-oydin bo'lsa, qanday ijobiy natijalarga erishish mumkin?
6. Shaffoflikni ta'minlash uchun qanday vositalar zarur?

6-keys. Fuqarolik jamiyati institutlarining davlat boshqaruvidagi o'rni

Vaziyat:

Mahalladagi bolalar maydonchasi ta'mirlanishi kerak edi. Buning uchun mahalliy hokimlik tomonidan mablag' ajratilib, maydonchaga yangi jihozlar o'rnatilishi va hudud obodonlashtirilishi rejalashtirildi. Ta'mirlash ishlari tugagach esa aholining ayrim vakillari maydonchadagi jihozlar sifatsiz o'rnatilgani, ayrimlari esa umuman ishlamayotganini payqadi.

Mahalla aholisi bu masala bo'yicha mas'ullarga murojaat qildi, biroq dastlab ularning murojaatiga yetarli e'tibor berilmadi. Shundan so'ng bir guruh faol fuqarolar birlashib, muammoni jamoaviy tarzda ko'tardi, mahalla yig'inida bu masalani muhokama qildi va tegishli tashkilotlarga umumiy murojaat yubordi.

Natijada mas'ul tashkilotlar holatni qayta o'rganib chiqdi, kamchiliklar tasdiqlandi va bolalar maydonchasidagi nosoz jihozlar yangisiga almashtirildi.

Savollar:

1. Bu vaziyatda fuqarolik jamiyati institutlari qanday rol o'ynadi?
2. Nega fuqarolarning jamoaviy murojaati samara berdi?
3. Davlat boshqaruvida jamoatchilik nazorati nima uchun muhim?
4. Agar fuqarolar faollik ko'rsatmaganida, vaziyat qanday tus olardi?
5. Bu holatni korrupsiyaga qarshi kurash bilan qanday bog'lash mumkin?
6. Fuqarolik jamiyati davlat faoliyatini qay tarzda nazorat qiladi?